

A Valóság szerkesztésének története 1994–2018

Már a rendszerváltoztatás éveiben nagy változások történtek a sajtó világában, nemcsak gyorsan születtek új napi- és hetilapok, de minden párt saját sajtóorgánum megszerzésére törekedett. Ahogy alakultak a pártok és a különböző sajtóforumok, olyan gyorsan is lett végük. A sajtó azért más volt, mint a politikai pártok világa: ehhez pénz kellett, tartós anyagi támogató, egy médium azonnal megszűnt, ha nem valósultak meg az ígéretek. Gondoljunk csak arra, hogy az 1990. áprilisi választást megelőző félévben hány napi-, heti- és havilap volt, és hány maradt. Szép számban találunk olyan sajtóterméket, amely megjelenése tiszavirág-életűnek bizonyult, nem élte meg a négy-öt megjelenést. Más helyzet formálódott ki a nagy országos lapoknál, ahol anyagi szempontból nem került veszélybe a megjelenetés, de kötődést kellett találni a nagy pártokhoz, kiadókhöz, így sokszor az áhított tiszta sajtószabadság háttérbe szorult a pártharcok mögött. Egyensúlyt az állami támogatás felett örökös Hírlapkiadó Vállalat sem tudott tartani, amely az államtól képviselte a hírlapok világában.

Ezekben az években a Valóság életében fontos szerepet játszott Vigh Károly (1918–2013), a szerkesztőbizottság elnöke, aki felvidéki, pontosabban galántai születésű volt. Édesapja nyomdatulajdonos volt, főleg magyar nyelvű munkákat adott ki. Ebben az időben, a nyomda nemcsak a tényleges nyomtatással foglalkozó műhely volt, de az esetek többségében betöltötte a könyvkiadó szerepét is. Kisebb helyiségekben az volt a nyomda főprofilja, hogy kiadta, megszerkesztette a helyi írók munkáit. Ebben a folyamatban szerep jutott a könyvkereskedőknek is, szorosan együttműködve működtek. Vigh Károly iskoláit – egészen az érettségig – szülővárosában végezte, útja innen Pozsonyba vezetett, történelem szakos hallgató lett. Egyetemi tanulmányait végül Budapesten fejezte be. Fiatal egyetemi hallgatóként nemcsak a magyar nemzeti mozgalommal, de a radikálisnak mondható szellemi áramlatokkal is kapcsolatba került. A Sarló és Kalapács mérsékelt szárnyának tagjaival szinte haláláig tartott kapcsolatot, mindig tiltakozott az ellen, hogy ez egy radikális mozgalom lett volna. A pesti bölcsészettudományi karon szerzett diplomát, bölcsészettudományi doktori címet. Szekfű Gyula ajánlásával került a Teleki Pál Intézetbe, ahol csakhamar a szlovák részleg vezetője lett, s ahol elsősorban a szlovákiai magyarság problémáival foglalkozott. Az Intézet felszámolása után különböző könyvtárakban, levéltárakban és múzeumokban dolgozott, végül a Magyar Nemzeti Múzeum osztályvezetőjeként ment nyugdíjba. Részt vállalt a rendszerváltoztató kerekasztal tanácskozásában, a Bajcsy-Zsilinszky Társaság elnöke volt. Kutatásainak középpontjában Bajcsy-Zsilinszky Endre politikai szerepének feltárása állt. Híve lett a tudományos ismeretterjesztésnek, elnöke volt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Pest megyei szervezetének, alelnöke a TIT országos szervezetének is.

A jó értelemben vett tudományos felvilágosításnak hatalmas szerepe lett a jövőképi kialakítása vonatkozásában, miközben nem szabad megfeledkezni a múlttól, ki kell javítani a torzításokat, mert a múlt tiszta képe lehet forrás a jelen és a jövő szempontjából. Ebben a vonatkozásban gyakran csekély anyagi forrással rendelkeztek a különböző egyesületek, társaságok, még ha országos jelleggel működtek is. Lapjaik, folyóirataik és kiadványaik számát vagy csökkentették vagy – a forrás hiánya miatt – megszűntek. Számtalan példát lehetne felhozni, amikor patinás megyei és városi folyóiratok tűntek el vagy profilt változtatva egészen más érdekcsoportok vonzáskörébe kerültek.

Az MDF 1994. évi választási veresége után új erőre kaptak az 1990 előtti politikai formációk, a demokratikus erők sok vonatkozásban visszavonulót „hajtottak végre”. Ebben a koncepcióban kap szerepet a Valóság című folyóirat, amely a magyar konzervatív értelmiség egyik szócsové lett. Ez 1994-ben még nem így volt, az akkori szerkesztőség nagyon kötődött az 1990 előtti szellemhez: a Magyar Közlönykiadó Vállalat vezérigazgatója, Horti József – különben egykori gimnáziumi tanárom – többször is említette, hogy „hülyének nézik” sok helyen, elsősorban a Valóság szerkesztőségében, egészen másképpen mennek ott a dolgok, mint amit megbeszéltek, amihez adták a szavukat. Horti József tájékoztatót kért a szerkesztőbizottság megbeszéléseiről, terveikről és a folyóirat tervezett számainról. Szomorúan tapasztalta, hogy a lapban egészen más tanulmányok láttak napvilágot ahhoz képest, amit előzetesen terveztek vagy ígértek. Első lépésként Vigh Károly történeoszt állította a szerkesztőbizottság élére, majd engem „emeltetett be” a szerkesztőbizottságba. Itt tényleg más szemlélet uralkodott, mint amire gondoltam. Az már az első hetekben-hónapokban feltűnt, hogy egészen más cikkek, tanulmányok jelennek meg a folyóiratban, mint amiről a bizottsági üléseken szó volt. Személy szerint senkivel vitám vagy konfliktusom nem volt, régóta ismertem mindenkit, csak tudtuk egymásról, hogy ki mire gondol.

A „bomba akkor robbant”, hogy Horti megkerestett telefonon, hogy adott időben keressem fel. Ekkor közölte, hogy az egész szerkesztőséget nyugdíjba helyeztette, úgy gondolta, hogy az átmeneti időszakra megbíz a szerkesztőség vezetésével. Meglepett, valóban nem számítottam erre. Kivel kezdjek hozzá? – kérdeztem. Mindenki elment, még azok is, akiket nem küldtek. Kértem, hogy Pécsi Tibort – megtartva az Élet és Tudomány szerkesztőségében betöltött szerepét – engedje át a Valóság szerkesztőségébe. De nem ez volt az egyetlen gond: a kéziratokat tároló szekrény teljesen üres volt, a következő számot a lehető leggyorsabban kellett megoldani. Ebben az időben Horti József sokat segített. Hiszen több évtizedig volt a Természet Világa szerkesztője, valóban ismert minden szerkesztőségi „trükköt” és olyan szerzőket, akik valóban színvonalat képviseltek. Ezzel még nem oldódott meg minden: a főszerkesztői megbízásom hetének végén az Élet és Irodalom szombati számában egy egész oldalas írás látott nyomdai napvilágot a Valóságban kialakult helyzetről, rólam és Horti József évtizedes kapcsolatáról, valamint azon volt szerzőktől egy nyilatkozat, akik ezután nem hajlandók a Valóságban publikálni. Nem vagyok ideges természet, szó nélkül viseltem a hangzavart, csak azon csodálkoztam – függetlenül az állítások igaz vagy hamis voltától –, honnan vették a „cáfolhatatlan adatokat”, ráadásul nem is ismertem a „hírforrásokat”, a cikk szerzőjét.

Ez a „tűzijáték” heteken keresztül megisméltódott, végül megkerestem Horti Józsefet, hogy a megbízást vegyük három hónapos időtartamra, keressünk más főszerkesztőt a Valóság élére. Ennek is híre ment, ami abból volt mérhető, hogy több megkeresett jelölt kézzel-lábbal tiltakozva háritotta el a „megtiszteltetését”. Természetesen voltak „ajánlkozók”, akik – gyakran több szempontból is – alkalmatlanok lettek. Ekkor „került előtérbe” főszerkesztőnek Tökéczki László, akit személyesen még nem ismertem, csak jókat hallottam róla. Találkozásunkat Horti József szervezte meg. Valóban kölcsönösen rokonszenveztünk egymással, vagy félórás beszélgetés után megnyugodva jelenthettem ki, hogy „no, akkor én mehetek”. Olyan nincs – mondta Tökéczki –, kellene a „harcedzett emberek”, maradj vissza szerkesztőnek! Rendben? – Rendben. Ezzel kezdődött vagy huszonöt éves munkatársi kapcsolatunk. Megvallom: valóban remek időszak következett.

Tökéczki László Miskolcon született, ott végezte középiskolai tanulmányait is, majd 1970–1972 között Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán történelem–német szakos hallgató, amely tanulmányokat 1972 őszétől a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen folytatta. 1975-ben szerzett diplomát mindkét

szakból, középiskolai tanári oklevelet. Végzése után szakközépiskolai tanár, 1978-tól az MTA Pedagógiai Intézetének munkatársa. Ezt követően a Ho Si Minh Tanárképző Főiskolán művelődéstörténetet oktatott. 1989-től az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékén volt – nyugalomba vonulásáig – oktató, tanszékvezető docens.

Élete a magyar történelem meghatározó korszakait ivelte át: az idegen elnyomatás éveiben (1951. november 23.) született, majd következett a magyar forradalom és a Kádár-korszak viszontagságos évtizedei, a rendszerváltoztatás bizonytalan évei. Ezek az évtizedek a megpróbáltatások időszakát jelentették, mert csak a szilárd eszmékben hívő emberek állták ki a hányattatásokat. A magyar értelmiség nagy próbatétele az volt: vagy „beáll” a sorba, és akkor lesz karrier, vagy nem, akkor pedig következik a megkülönböztetés, a félreállítás lehetősége. Tökéczki László hívő protestáns magyar értelmiségi volt, ezért volt mibe, főleg a hitébe kapaszkodni, ha esetleg csüggedt, volt miből erőt és kitartást meríteni. Született szervező volt: mindig keresett és talált magának olyan feladatot, amivel gazdagíthatta környezetét, a magyar szellemi élet tárházát. Az igazságot kereste. Az 1980-as években szerepet vállalt a református közéletben, megalapította a Protestáns Közművelődési Egyesületet, újraindította a Protestáns Szemlé, elnöke lett az 1998-ban alapított Protestáns Tehetséggondozó Alapítványnak. Közéleti tevékenysége a rendszerváltoztatás éveiben kiszélesedett: 1991-től a Hítel szerkesztője, alapító kuratóriumi tagja a Duna Televíziónak. Ezen tevékenysége bizonyította, hogy a közművelődésnek fontos szerepe van az új vagy megújult eszmékre épülő nemzettudat kiformalásában. A tudományos ismeretterjesztés szerepe még inkább felértékelődött. Tökéczki az 1990-es évek elejétől egyik alelnöke volt a TIT-nek, ezek figyelembevételével nevezték ki a Valóság főszerkesztőjének. Történt ez akkor, amikor az MDF választási veresége után új erőre kaptak az 1990 előtti politikai formációk, a demokratikus erők sok vonatkozásban visszaszorultak. Tökéczki azok közé tartozott, akik új konzervatív politikai formáció létrejöttét szorgalmazták. Ebben a koncepcióban kapott lényeges szerepet a Valóság folyóirat, amely a hazai konzervatív értelmiség szócsöve lett.

Tökéczki László időszakában kétszer volt „költözködés”: előbb az Erzsébet körüli szerkesztőségi helyiségünket cseréltük fel a Gyulay Pál utcai irodákra, végül a TIT (Bródy Sándor utcai) székházába kerültünk. A munkával kapcsolatban ellentét soha nem volt: a beérkezett kéziratokat előbb nekem adta átolvasásra, majd az észrevételek figyelembevétele után maga döntött megjelenéséről. Kéziratból volt jelentős mennyiség, amit ezután „megszerkesztettek”, végül megjelenhetett. Figyelni kellett a folyóiraton belüli arányokra: tanulmány, műhelymunka, könyvismertetés, külföldi folyóiratcikk-válogatás, ami nemcsak a sokszínűséget, hanem a lap hagyományainak őrzését is tükrözte. A nyugodt, kiegyensúlyozott – mondjuk baráti – légkör hasznára lett a folyóiratnak, több évtizedre visszanyúló „szerzői gárda” formálódott ki.

A szerzői kör kialakulásában nagy szerep jutott az egyéni „kapcsolatrendszernek”, amelyből Tökéczki László nem volt hiányában. Általában a szerkesztőségi élet minden fázisa a teljes nyugalmat tükrözte, csakúgy, mint maga Tökéczki László emberi habitusa. Hatalmas volt a munkabírása, de a halála előtti években megromlott az egészsége, talán ezért is kérte nyugdíjazását az egyetemtől.

Tökéczki László kiváló történész volt, kutatási területe a sajtó-, az eszme-, a neveléstudomány történet volt, elmélyülten vizsgálta a protestáns egyháztörténetet, az elmúlt évtizedekben a dualizmus kora jeles magyar politikusainak – Tisza István, gr. Andrássy Gyula – életművét, eszméit, és megrajzolta politikai arcukat. Nemcsak ragyogó szakíró, hanem népművelő, országjáró tanár is volt. A lap régi alapokon történő újraformálásának főszerkesztése alatti – 1994 és 2018 közötti – időszaka a Valóság történetének ezután is továbbmutató, meghatározó fejezetét jelenti.